سـرمقاله

نقش داوری همتا Peer Review در ارتقاء کیفیت مقالات علمی

دکتر علیرضا سلیمی[1]، دکتر ماکان صدر[2]

[1] استاد گروه بیهوشی، مرکز تحقیقات بیماری‌های مزمن تنفسی، پژوهشکده سل و بیماری‌های ریوی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

[2] استادیار علوم تشریحی، مرکز تحقیقات ویروس شناسی، پژوهشکده سل و بیماری‌های ریوی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

امروزه همگام با پیشرفت سریع و روز افزون علوم پزشکی شاهد افزایش مستمر مقالات علمی و به تبع آن تعداد مجلات در دنیا می‌باشیم.

در واقع یک مقاله علمی معتبر، ماحصل سخت کوشی و تلاش پژوهشگران و نویسندگان درانجام یک پروژه تحقیقاتی و در نهایت ثبت و نگارش یافته‌های آن می‌باشد.

یکی از مهمترین ابزار و شاخص‌های ارتقاء کیفیت مجلات، انجام "داوری همتا" Peer review می‌باشد. داوری همتا به معنای ارزیابی دقیق و موشکافانه مقاله توسط داوران و متخصصین همتراز در همان حوزه علمی و تخصصی می‌باشد. هدف از داوری همتا دریافت و ارائه نظرات سازنده جهت ارتقاء کیفیت مقالات و بکارگیری آنان در جهت اصلاح و رفع معایب احتمالی است و به سردبیر مجله در انتخاب و چاپ مقالات معتبر علمی کمک می‌نماید. در این روند اعتبار داده‌ها، درستی روش کار و منطقی بودن تفسیرها توسط داوران ارزیابی می‌شود. از طرفی اگر چه مقالات از نظر ایرادات اخلاقی نشر Publishing misconducts مانند سرقت ادبی Plagiarism، چاپ همزمان یک مقاله در دو مجله مختلف Duplication و تضاد منافع Conflict of interest توسط کارشناسان فنی و سردبیران مورد بررسی قرار می‌گیرند اما در بسیاری از موارد بدلیل احاطه داوران به موضوع تخصصی در آن حوزه توسط آنان مورد ظن و حتی شناسایی و به سردبیر برای بررسی بیشتر گزارش می‌شود (۱). بعبارتی سردبیران با همراهی داوران همتا به کمک نویسندگان و محققین آمده و با ارائه نظرات و پیشنهادات کارشناسانه، مقالات آنان را از نظر مقبولیت و وجاهت علمی تایید و به سرانجام می‌رسانند، بطوریکه قابل استناد توسط محققین دیگر باشد. در این تعامل چند جانبه همه افراد درگیر یعنی سردبیران، داوران، نویسندگان و خوانندگان از نظر علمی نفع برده و از مزایای آن بهره‌مند می‌شوند، بطوریکه یکی از مزایای داوری همتا آشنایی با روش‌ها و یافته‌های جدید در زمینه علوم تخصصی و به روزشدن معلومات خود داوران می‌باشد.

پیشینه انجام داوری همتا در مقالات و مجلات علمی براساس مستندات به حدود ۳۰۰ سال پیش برمی‌گردد و در گذر زمان در انجام و روش‌های مربوطه تحولات و پیشرفت‌های متعددی صورت گرفته است (۲).

الگوهای متفاوتی در داوری همتا وجود دارد، در داوری یک سوکور Single Blind معمولاً نویسندگان آگاهی از مشخصات داور یا داوران نداشته و تنها از نظرات و تصمیم‌گیری داور مطلع می‌گردند. در فرآیند داوری دو سوکور Double Blind که توسط بسیاری از مجلات مورد استفاده قرار می‌گیرد، هویت و مشخصات داوران و نویسندگان بر یکدیگر مشخص نمی‌باشد. نوع دیگری از داوری تحت عنوان داوری باز Open Review نیز وجود دارد که مشخصات و هویت داوران و نویسندگان قابل دسترسی برای یکدیگر بوده و براساس شفافیت بیشتر در تصمیم‌گیری داوران و افزایش مسئولیت‌پذیری و انجام به موقع داوری مقالات در نظر گرفته شده است که البته هر کدام از روش‌ها مزایا و معایب مربوط به خود را دارند که قابل بررسی و موشکافی می‌باشد(۲).

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-07]

طبیعی است مانند بسیاری از روش‌های پژوهشی، نظرات متفاوتی نسبت به انجام داوری همتا وجود دارد. علیرغم اشکالات و نقاط ضعف احتمالی آن از جمله بروز تاخیر در زمان انجام داوری، سوگیری داوری Bias in peer review و اشتباه در تصمیم گیری برای چاپ یا رد مقالات، هنوز هم داوری همتا یکی از موفق‌ترین ابزار و روش‌های مناسب و کمک کننده به سردبیران مجلات و نویسندگان جهت انتخاب و چاپ مقالات علمی می‌باشد، بطوریکه یکی از شروط اصلی ورود مجلات به نمایه‌های بین‌المللی معتبر اطمینان از انجام داوری همتا یعنی Peer-reviewed بودن این مجلات است(۳و۲).

"داوری پس از چاپ" Post Publication Reviewing نوع دیگری از داوری است و برخی از مجلات، مقالات را پس از چاپ تحت داوری و ارزیابی مجدد قرار می‌دهند و حتی نتایج حاصل از این نقد را به چاپ می‌رسانند. مجله Nature نیز اخیراً مقالاتی را تحت عنوان Matters Arising به چاپ می‌رساند که در واقع مربوط به داوری مقالات چاپ شده در همان مجله بوده و به ارزیابی و نقد آنها می‌پردازد و در صورت لزوم ممکن است پاسخ نویسندگان نیز بطور همزمان به چاپ برسد(۴).

اهمیت داوری همتا در پژوهش‌های علمی بحدی با ارزش و چشمگیر است که هر سال برای بزرگداشت و تقدیر از زحمات داوران مجلات علمی در دنیا، هفته‌ای به عنوان "هفته داوری همتا" Peer Review Week در نظر گرفته می‌شود. امسال در تاریخ ۱۶ الی ۲۰ سپتامبر ۲۰۱۹، این هفته با شعار "کیفیت در داوری همتا" Quality in Peer Review مطرح شده است و همایش‌ها و برنامه‌های متعددی در پیشبرد وضعیت داوری مقالات و تقدیر از داوران برتر علمی برگزار می‌گردد. (۵).

فصلنامه علمی پژوهشی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی دارای قدمتی طولانی در نشر مطالب علوم پزشکی و رشته‌های مرتبط درکشور می‌باشد و بدیهی است، داوران این مجله در طول زمان سهمی بسزا در ارتقا کیفیت علمی مقالات داشته‌اند. لذا فرصت را غنیمت شمرده و از زحمات و مساعی تمامی داوران مجله که با نظرات سازنده و کارشناسانه خود همیار مجموعه سردبیری و هیئت تحریریه آن بوده و موجبات ارتقاء کیفی مقالات علمی را فراهم نمودند، نهایت سپاسگزاری و تقدیر بعمل می‌آید.

منابع

1. Gnerre P, Vescovo G, Granata P, Politi C, Fontanella A, Manfellotto D, Nardi R. How to choose and become a reviewer for a scientific medical journal. Italian Journal of Medicine. 2018 Jun 20;12(2):151-8.

2.Kelly J, Sadeghieh T, Adeli K. Peer review in scientific publications: benefits, critiques, & a survival guide. EJIFCC. 2014;25(3):227.

3. Lee CJ, Sugimoto CR, Zhang G, Cronin B. Bias in peer review. Journal of the American Society for Information Science and Technology. 2013;64(1):2-17.

4. Matters-arising 2019. https://www.nature.com/ncomms/submit/matters-arising.

5. Picciotto, M., 2019. Peer Review Week: Quality in Peer Review.

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-07]